

RIIKKA PULKKINEN

PIENET JOUTSENET

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Orava

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

Text and data mining prohibited.

© Riikka Pulkinen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2026

Kustannusosakeyhtiö Otava
Uudenmaankatu 10, 00120 Helsinki
tuoteturvallisuus@otava.fi

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.
ISBN 978-951-1-51987-4

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2026

Lukijalle

Olen tässä romaanissa hyödyntänyt kokemuksia siitä, miltä tuntui lapsena seurata Neuvostoliiton romahtamista ja elää 1990-luvun lamaa. Tapahtumat ja henkilöhahmot, romaanin *hän* mukaan lukien, ovat kuitenkin sepitteellisiä. Romaani ei ole autofiktiota. Monissa kohdissa *häntä* olennaisempaa on *he*: yhteisö. *Hän–he*-varioinnin lisäksi romaanin kokonaiskerrontaratkaisu on viritetty tarkkaan. Luotan, että lukija tunnistaa, että romaanissa on muitakin kerronnallisia keinoja kuin ajoittaisen lapsifokalisoijan katse, tietämys ja aistit.

Neuvostoliitossa *Joutsenlampi* tunnettiin vallankumouksen verhona: jos sitä näytettiin televisiossa, saattoi olla varma, että jotakin yhteiskunnallisesti merkittävää oli tekeillä.

Romaanini on velkaa muutamille kirjailijoille ja teoksille. Svetlana Aleksijevitšin *Neuvostoihmisen loppu* (Tammi, 2018) teki minuun suuren vaikutuksen. Samoin vaikuttivat Mihail Šiškinin esseet Neuvostoliitosta, Venäjästä ja venäläisestä taiteesta kokoelmassa *Sota vai rauha* (WSOY, 2023), *Viha ja kauneus* (WSOY, 2024) sekä *Tulevaisuus* (WSOY, 2026). Romaanissa esitetty tulkinta kahtia jakautuneesta Venäjän kansasta ja ajatus siitä, että venäläinen ihminen suhtautuu ristiriitaisesti venäläisen sielun käsitteeseen, ovat molemmat velkaa Mihail Šiškinin esseille.

Tärkeään oivallukseen minut johdatti ballerina Natalia Makarovasta kertovan dokumentin *Makarova Returns* (BBC, 1989) näkeminen. Siinä länteen loikannut Makarova palaa Neuvosto-

liittoon 1989, osallistuu ortodoksiseen jumalanpalvelukseen ja tanssii vuosien jälkeen Kirov-teatterin näyttämöllä.

Olen käyttänyt teoksessa vuosien 1989–1992 sanomalehti-uutisia sekä litteroinut ”Odette ja panssarivaunu” -lukuun Ylen uutislähetysten Moskovan tapahtumia 19.8.1991 koskevan osuuden. Romaanin viimeistelyvaiheessa jouduin luettavuuden vuoksi editoimaan lehfileikkeitä. Arkistointusiastit löytävät alkulähteille päivämäärien perusteella.

Esko Ahon *Mustien joutsenten vuosi* (Otava, 2020) on avartava aikaistodistus vuodesta 1991. Romaanin lukuun ”Väsynyt mies ja sääsket” olen sepittänyt tapahtumat sen perusteella, mitä Aho kertoo Valentin Pavlovin kohtaamisesta elokuussa 1991.

Luvun ”Ennuste palkansaajien ostovoimasta” olen fiktioinut sen pohjalta, mitä Sixten Korkman on mediassa kertonut 1990-luvun lamasta.

Tommi Saarikiven analyysi kokoontumisvapaudesta yhtenä demokratian ja oikeusvaltion keskeisimmistä arvoista on tehnyt minuun suuren vaikutuksen. Ajatus yleisöstä kokoontumisvapauden välttämättömänä todistajana oli yksi kirjoitusprosessini suurimmista oivalluksista. Oivallus syntyi, kun seurasin uutisia Minneapolisin mielenosoituksista tammi-helmikuussa 2026.

Romaanin lopussa on sanasto niitä lukijoita varten, jotka haluavat tarkistaa, miten yksittäiset asennot tai liikkeet baletissa toteutetaan. Klassisen baletin terminologia määräytyy koulukuntien mukaan, joita on useita. Tässä romaanissa käytetään venäläisen koulukunnan termejä ja viitataan Agrippina Vaganovan teokseen *The Basic Principles of Classical Ballet*.

Ennen kuin päästetään joutsenet lammelle, on kerrottava muutama olennainen asia baletista, eli tanssijan asennot ja suunnat näyttämöllä:

Klassisen baletin ensimmäisessä asennossa tanssija seisoo suorassa linjassa ja avaa jalkateränsä täysin sivulle. Tanssija suuntautuu ylöspäin, mutta myös auki. Tanssijan sisälle voidaan kuvitella sähkövatkain, joka kiertää energiaa ulospäin, auki, auki, kierros kierrokselta, henkäys henkäykseltä. Toisessa asennossa tanssija avaa toisen jalkateränsä sivulle ja laskee kantapään lattiaan. Kolmannessa asennossa tanssija tuo jalkaterän toisen eteen niin, että yhden kantapää koskettaa toisen jalkaterän holvia. Neljäs asento on samanlainen kuin kolmas, mutta jalkojen väliin jää lyhyt askel. Viidennessä asennossa tanssija ristii jalkateränsä auki siten, että ne koskettavat kauttaaltaan toisiaan. Polvet ovat täysin suorat, pohkeet kiinni toisissaan, lonkankoukistajat niin ojennettuina kuin suinkin. Viides asento muodostaa perustan kaikelle baletissa, myös suurimmille hypyille.

Croisé, *effacé* ja *écarté* ovat klassisen baletin suuntia näyttämöllä. Tanssija ei ajattele niinkään oikeaa ja vasenta, vaan suuntia suhteessa yleisöön. Tanssijan ympärille voidaan kuvitella neliö, jonka sisällä tanssija liikkuu suhteessa yleisöön. *Croisé* sulkee jalkojen ja viidennen asennon ristin yleisöltä. *Effacé* toteutetaan päinvastoin kuin *croisé*: tanssija avaa jalkojensa viidennen asennon ristin yleisölle. Jos yleisön puoleinen käsivarsi kaartuu tanssijan ylle kolmanteen asentoon, on tärkeää, ettei käsivarsi peitä tanssijan kasvoja: yleisö saa vähintään tanssijan katseen. *Écarté* puolestaan avaa tanssijan kohti oman neliönsä kulmaa, jonka suuntaan jalka ojennetaan. Katse suunnataan ylös kaareutuvan käden ohi (*écarté devant*). Jalka voidaan ojentaa myös kohti takakulmaa, ja tällöin tanssijan katse suuntautuu tukijalan yli (*écarté derrière*).

On vielä *en face* eli ”kasvokkain”. Tällöin tanssija on yleisön kanssa vastatusten. Kädet kaareutuvat auki. Olennaista kaikissa baletin suunnissa on, että tanssijan kontakti yleisöön säilyy. Tanssija on alati altis yleisölle.

Joutsenlampi

Pjotr Tšaikovskin säveltämä *Joutsenlampi*-baletti sai ensi-iltansa Moskovassa 1877. Koreografia oli Julius Reisingerin. Teos herätti yleisössä ja kriitikoissa hämmennystä ja joutui epäsuosioon. Tšaikovski sydämistyi latteasta vastaanotosta.

Joutsenlammesta tuli kuuluisa balettiteos vasta Tšaikovskin kuoleman jälkeen, kun sen toinen näytös esitettiin Pietarissa Mariinski-teatterissa (myöhemmin Kirov, sittemmin taas Mariinski) tammikuussa 1894 Tšaikovskin muiston kunniaksi järjestetyssä konsertissa. Esitystä varten *Joutsenlammen* toisen näytöksen koreografia uudistettiin, ja vastuussa olivat nyt Marius Petipa ja Lev Ivanov. Kokonainen uusi versio valmistui vuonna 1895.

Vielä muistokonsertin aikaan *Joutsenlammen* tarina velho von Rothbartin joutseneksi taikomasta Odette-neidosta ystävineen ei ollut laajalti tunnettu. Yöllä neitoja, päivisin joutsenia, ainoana pelastuksenaan mahdollinen rakkaus? Väylänä vapauten myös kuolema? Pietarilaisessa sanomalehdessä kriitikko pahoitteli sitä, että koko baletin tarina on hänelle harmillisen outo:

”Näyttämöllä on metsän hämy, jonka syvyyksistä avautuu näkymä lammelle. (...) Tähän miljööseen prinssi Siegfried saapuu metsälle ystävänsä Bennon ja ritarien kanssa. Yllättäen prinssi Siegfried rakastuu valkeaan joutsenkuningatar Odetteen. Kun joutsenet uivat rannalle ja muuttuvat neidoiksi, prinssi kielittää kumppaneitaan ampumasta. Jahdin sijasta alkaa tanssi, ja tanssin päätteeksi neidot ryntäävät veteen, muuttuvat taas jout-

seniksi. Joutsenparven yllä leijuu kaiken aikaa saalistava musta petolintu, jolla on palava katse. Silmistä voi päätellä, että musta lintu on kokonaisuuden kannalta olennainen. Millä tavoin, se selvinnee myöhemmissä näytöksissä.”¹

”Musta petolintu” on tietenkin velho von Rothbart, joka on taikonut neidot linnuiksi, ja on valmis sumuttamaan prinssiä vielä lisää tyttärensä Odilen eli mustan joutsenen avulla. Kun prinssi rakastuu Odetteen, velho von Rothbart ei hyväksy käännettä, vaan esittelee kolmannessa näytöksessä hovin tanssiaisissa prinssille oman tyttärensä Odilen Odettena. Prinssi ei huomaa eroa kahden joutsenneidon välillä, vaan vannoo rakkautta nyt Odillelle. Valkoinen joutsen Odette ystävineen uhkaa jäädä joutseneksi.

Alun perin saksalaiseen kansansatuun pohjautuva tarina linnuksi taioitusta Odette-neidosta muokattiin *Joutsenlammen* uusintaensi-iltaa varten. Tiettyjä elementtejä tarinasta poistettiin, muun muassa Odetten ilkeän äitipuolen rooli, ja toisia lisättiin, esimerkiksi Rothbartin taikakeinot ja tuhovoima. Uusintaensi-illassa *Joutsenlammen* loppu oli traaginen: prinssi ja Odette hukkuivat lampeen. Jo aiemmassa versiossa vuodelta 1877 rakastavaiset kaiketi kuolivat, sillä suuri tulva vei heidät mukanaan, mutta Pietarissa tulvaa pidettiin näyttämötekniisesti hankalana, mitä se toki olikin. Odetten ja prinssin hukuttautuminen yhdessä tarinan päätteeksi osoittautui paremmaksi vaihtoehdoksi. Kuin vahingossa *Joutsenlampeen* lipui uhrautumisen teema. Oliko nuoren parin hukuttautuminen tarkoituksellinen uhrautuminen toisten neitojen vapauden hyväksi vai pelkkä epätoivoinen teko? Kuinka vain – myöhemmät tulkinnot *Joutsenlammesta* ovat täynnä uhrautumistematiikkaa.

¹ Ote on Roland John Wileyn teoksesta. Suomennos on kirjoittajan.

Maailmalla on nähty monenlaisia tulkintoja *Joutsenlammen* lopusta. Jo Ivanovin ja Petipan versiossa lopussa valkeiden joutsenien joukossa oli kahdeksan mustaa joutsenta. Tämä tuomion-tuntu on monissa *Joutsenlammissa* säilytetty. Toisin kuin kahdessa alkuperäisessä *Joutsenlammessa*, tyypillinen *Joutsenlammen* neuvostoloppu sulki uhrikuoleman kokonaan mahdollisuuksien ulkopuolelle: Odette, prinssi ja joutsenneidot selvisivät, ja ainoa, joka kukistui, oli velho Rothbart.

Yksi kuuluisimmista *Joutsenlammen* versioinneista on Neuvostoliitosta länteen loikanneen Rudolf Nurejevin ohjaus. Se nähtiin ensimmäisen kerran Wienissä 1964. Versio seuraa prinssi Siegfriedin vähittäistä tuhoa, illuusioon rakastumisen hintaa, ja viittaa myös prinssin ja hänen ystävänsä Bennon väliseen jännitteeseen. Lopussa traagisin on prinssi, joka tulkinnasta riippuen jää ainoana henkiin pahan velhon vaikutuspiiriin, tai kuolee viimeisenä. Taika ei raukea lainkaan.

Tätä romaania kirjoittaessani näin lukuisia *Joutsenlampia*, myös Nurejevin version Tukholmassa 2025. Tarkimmin olen tutkinut Leningradin Kirov-teatterissa (Mariinski) 1986 ja 1990 esitettyjä *Joutsenlampia*.

Kirjoittaessani minulle tärkeintä oli lähettää joutsenneidot lammelle, saattaa prinssi aseineen matkaan, loihtia velhon katse kaiken tämän ylle, katsoa, miten tarina varioituu.

Lähteet:

Nadine Meisner: *Marius Petipa, The Emperor's Ballet Master* (Oxford University Press, 2019)

Roland John Wiley: *The Life and Ballets of Lev Ivanov* (Clarendon Press, Oxford, 1997)

I NÄYTÖS

2011 Itä-Suomi

Tuossa sinä menet, olet saapunut pikkukaupunkiin junalla, olet matkalla terveystakeskuksen vuodeosastolle.

Mitä sinusta voidaan kertoa ensi vilkaisulla? Olet nainen, noin kolmekymmentä vuotta vanha. Sinulla on villakangastakki ja nahkainen olkalaukku, korkeakorkoiset kengät.

Tai ei, ei.

Kengilläsi ei ole väliä. Tämä ei ole kertomus sinusta, vaan *heistä*.

Ennen *heitä* on kuitenkin kerrottava sinusta.

Sinusta tämä alkaa.

Olet matkalla, olet saapunut juuri. Olet saapunut lapsuutesi toiseksi tutuimpaan kaupunkiin, jossa molemmat mummolasi sijaitsevat. Sylvi-mummola ja Airi-mummola, niin sinä lapsena tutuimpia paikkoja maailmassa kutsuit.

Talot ovat yhä sijoillaan tässä kaupungissa, Sylvin punainen rintamamiestalo, jossa puutarha ja pergola, ja Sylvin talosta katseenkantaman päässä Airin huikentelevainen valkotiilitalo.

Lapsena tähysit Sylvin talon ullakolta Airin taloa ja Airin luota Sylvin taloa. Niin sinä teit: tähystit yhden mummosi huomasta toista mummoasi ja päinvastoin.

Venyit käsityksesi maailmasta kuin hyvin suuren lakanan näiden kahden navan väliin: Sylvi-mummolan, Airi-mummolan.

Tuossa sinä menet, lumi narisee, olet miltei perillä jo, pikkukaupungin terveyskeskuksen pihalla. Oletko koulutukseltasi mitä, oletko hoitoalalla vai kenties opettaja, oletko valokuvaaja, projektikoordinaattori, kauppatieteiden maisteri? Onko sinulla gradu kesken, kirjoititko sitä koko junamatkan tänne? Epäolennaista.

Tämä on kertomus niiltä ajoilta, kun olit tyttö.

Olet notkeampi kuin ihmiset keskimäärin. Voisit nytkin tarttua nilkkaasi ja nostaa sen edestä sivulle, korkealle, korvasi viereen. Voisit. Jopa talvitakissa voisit tehdä niin. Jospa tarttuisit tuohon kaiteeseen, ranskaksi *barre*, jonka ohi kuljet. Nostaisit jalkasi, ja se nousisi korkealle. Et juuri koskaan nykyisin tee niin.

Jalkateräsi osoittavat alati hiukan ulospäin ja se, miten kannatteleet ylävartaloasi, paljastaa miten ja missä vietit lapsuutesi päivät.

Se notkeudestasi ja ryhdistäsi.

Tuossa sinä menet.

Tämä kaikki sinusta tiedetään ja kerrotaan ensi vilkaisulla. Notkea nuori nainen, koulutus ja ammatti ei tiedossa, nainen, joka on juuri saapunut kahden mummolansa kaupunkiin. On talvi, joulukuu vuonna 2011.

Olet täällä siksi, että olet matkalla rakkaan Sylvi-mummosi luo. Sylvi on joutunut sairaalaan eikä välttämättä pääse enää kotiin. Sylvillä on kuumeeton keuhkokuume. Joskus se aiheuttaa vanhuksissa sekavuutta, seilaamista, huojuntaa, yleisvoinnin epämääräistä heikkenemistä. Näin varoitti sinun äitisi puhelimesta.

Miltä sinusta tuntuu, kun olet matkalla rakkaan mummosi luo, joka ei välttämättä enää pääse vuodeosastolta kotiin?

Et tiedä miltä sinusta tuntuu.

Lapsena itkit aina kun ajattelit Sylvin mahdollista kuolemaa. Nyt sinua jännittää. Et tiedä, onko Sylvi sama tuttu ja rakas kuin ennen ja jos on, mistä puhutte.

No niin, nyt olet perillä. Terveyskeskus, linoleumaula, paikallisen päiväkotiryhmän tekemät kartonkitontut ikkunassa.

Keskeytät hoitajien kahvitauon. Sinua katsotaan kuin härikköä. Ei tänne noin voi kävellä, mikä asia, ai Sylviä etsit, Sylvi se on kuules huoneessa seitsemän.

On jo ilta, taivas ulkona on musta ja loputtoman korkea.

Sinä vilkaiset ulos käytävän isosta ikkunasta. Mieleesi tulee tällainen asia: jos Sylvin tapaamisen sijasta päättäisitkin lähteä hiihtämään. Sukset saisit jostain, laittaisit ne jalkaan ja lähtisit jälle. Jäätä pitkin pääsisit kauas, hiihtäisit lapsuuteen saakka etkä palaisi takaisin.

Et sinä hiihtämään mene vaan huoneeseen seitsemän. Sylvi hymyilee, näyttää tutulta, vain laihemmalta. Uusi piirre, jota voisi nimittää *kummitusmaisuuudeksi*, on asettunut Sylviin viimeisen vuoden aikana. Muuten Sylvi on sama. Jostain syystä sinä pelkää eniten sitä, että alat itkeä holtittomasti. Miksi vaarallisinta Sylvin edessä olisi itkeminen?

Et sinä itke, sinä sanot hei.

Tule tänne, mummon ihana lintu, Sylvi sanoo ja ojentaa kätensä.

Istut Sylvin sairaalasängylle ja painat kokeeksi pääsi tyynylle. Hetken aikaa olette vain hiljaa.

Äkkiä Sylvi kysyy, milloin sinulla onkaan *Joutsenlammen* ensi-ilta.

Yllätyt kysymyksestä. Sinulla oli *Joutsenlammen* ensi-ilta vuonna 1992. Sylvi näyttää uteliaalta, ei kovinkaan neuvottomalta.

Tanssitko minulle *Pienet joutsenet*? Sylvi kysyy. Voin olla sinun yleisösi.

Tanssin minä, kuulet sanovasi.

Menet huoneen nurkkaan kuin verhoihin. Asetat kätesi niin kuin pitäisit toisia pikkujoutsenia kädestä.

Laitanko television kiinni? kysyt.

Älä, Sylvi sanoo kiivaasti. Siellä on äärimmäisen tärkeät hetket meneillään. Oletko katsonut uutisia? Ihmisiä on kaiken aikaa enemmän. He haluavat rehelliset vaalit. Me emme voi katsoa sivuun, Sylvi sanoo.

Sylvi tuijottaa hetken aikaa tarkkaavaisena televisiota.

Entä *Pienten joutsenten tanssi*? Sylvi kysyy sitten.

Täältä lähtee, sinä sanot. Nyt lähtee.

Mummo sanoo än yy tee NYT.

Ja niin sinä aloitat tanssin läpikotaisin tutusta baletista Sylvi-mummon lempeän katseen alla.

Pakkanen salpaa veitseniskun lailla sinun hengityksesi.

Sylvi antoi avaimen ja kehotti sinua menemään ja kastelemaan kultaköynnökset keittiön ikkunalla.

Et haluaisi mennä mummolaan yksin. Haluaisit kerii itsesi auki siihen kesään, jona vietit koko heinäkuun täällä ja Sylvi teki sinulle esiliinan.

Mutta niin vain sinä kävelet, lumi narisee kenkiesi alla. Tutuinta elämässä on olla lapsi ja matkalla mummolaan.

Käännät avainta kahdessa lukossa, ovi lokahtaa auki.

Sylvi-mummola on punainen puutalo järven rannassa, lähellä pikkukaupungin keskustaa. Talo, lasikuisti ja vehmas puutarha, jota Sylvi on aina hoitanut huolella. Gladioluksia, pioneja, vuorenkilpiä, maasta taivasiin kohoavaa elämänlankaa, köynnösrusu pergolassa, jota Sylvi on aina nimittänyt omaksi *tšehovilaiseksi* puutarhakseen.

Ensimmäiseksi kävelet olohuoneeseen ja katsot alastomien talvi-koivujen läpi risteykseen, kurotat.

Joskus olet todella kuullut Airin äänen tänne asti. Onko Airi-mummo nytkin kotona? Jos menisit sittenkin Airi-mummon luo, ajattelet äkkiä, olisiko siellä vastassa kaalilaatikko, ruislimppu ja kermajuusto, *täällä myö rakastetaan?*

Et sinä mene.

Tästä ei voi kävellä, soutaa, uida, hiihtää lapsuuteen.

Yöllä kuulet unen läpi mummolan kellon raksutuksen niin kuin lapsuuden kesäöinä.

Vai oletko sittenkään hereillä? Unta sinä näet, seisot Sylvin keittiössä. Sinulla on Sylvin tekemä esiliina, olet lapsi ja aikuinen. Huomaat, että keittiön lattia on yllättävän laho.

Varovasti, Sylvi-mummo sanoo ja osoittaa lattiaa.

Lankut antavat periksi, ja alla on heinää, maata, mennyttä.

Katso, Sylvi-mummo sitten sanoo ja osoittaa ikkunaa. Tästä näkee menneisyyteen. Tästä näkee pappilan palon. Näetkö liekit? Voi, Sylvi huudahtaa, pappila palaa kaiken aikaa. Palo on aina meneillään. Aina ja aina.

Ihmettelet, miten suoraan Sylvi puhuu pappilan palosta, vuodesta 1939, josta ei koskaan ole puhunut.

Tästä näkee muuallekin, minne tahansa, Sylvi sanoo.

Sylvi kehottaa seuraamaan itseään, mennään, Sylvi sanoo.

Ihmettelet tätä. Eihän Sylvi halua koskaan kertoa pappilasta eikä ajaa rantareittiä pappilan kautta. Nyt Sylvi sanoo, että pappila on tulossa, joten onhan teidän mentävä.

Kävelette Sylvin kanssa puutarhan läpi, koivujen ali, astutte sisään pappilan kuistin ovesta, vaikka ei pappila tässä ole vaan tuolla, järvenselän toisella puolen koivukujan päässä. Tässä se silti on, ja te kiipeätte pappilan tornihuoneeseen. Kannattaako

mennä, sinä ajattelet, jos tulipalo roihuaa, mutta seuraat Sylviä kuitenkin. Katsopa tätä, Sylvi sanoo ja näyttää sinulle maiseman.

Katso: tuolla Leningrad. Tuolla Oulu.

Tuonne älä katso, Sylvi sanoo ja peittää sinun silmäsi. Tuolla sota, Sylvi sanoo.

1939, 1943. Ja myös 1989, 1990, 1991, 1992. Katso, mutta älä liiku, Sylvi sanoo.

Ja näin sinä katsot ja varot liikkumasta.

Et edes hengitä kun katsot.

Rikinhaju

On harmaa, lumisateinen kevättalven päivä, kun hän matkustaa uuteen kotikaupunkiinsa junalla äitinsä ja isänsä kanssa. On maaliskuu, vuosi on 1989, eikä hän ole onnellinen.

Isä on sanonut, että Oulu on hieno kaupunki. On vanhoja puutaloja ja kivitaloja.

Hän katselee synkkänä junan takaikkunasta raiteita, jotka viuhuvat kuin lakritsimattoa vedettäisiin hänen jäljessään. Hän kaipaakin sinne mistä on tulossa.

Hän on nostalgiaan taipuvainen lapsi. Hän väräjäää kotikävästä, kaipaakin kerrostaloasuntoa, jossa oli mustakantinen wc-pönttö ja halkeama lavuaarissa sekä sammalenvihreät keittiökaapit.

Junan punaisessa ravintolavaunussa tuoksuu kahvilta ja käristemakkaralta. Hän saa jaffaa ja berliininmunkin. Pian häntä ei enää itketä. Äiti on iloinen, sillä äitiä odottaa uusi työ.

Isällä ei ole vielä töitä, mutta isä ei ole asiasta huolissaan. Oulu on suuri kaupunki, ja lakimiehelle on aina töitä, isä sanoo. Oikeustieteen lisäksi isä on opiskellut myös taloustiedettä sekä valtio-oppia kokonaisen tutkinnon verran. Töitä ilmaantuu! Pitää vain olla luottavainen!

Kun he astuvat ulos junasta, hän huomaa, että kaupungissa haisee pieru. Rikinhaju kantautuu paperitehtaalta nenään etenkin tuulettomina päivinä. Siihen tottuu, isä sanoo.

He purkavat muuttokuorman ilman apua, Lundia-hyllypalat, kirjat, vaatteet, kodinkoneet. Sohvan ja sänkyjen kantamiseksi isän on soitettava naapureiden ovikelloa. Menee pitkään, että kukaan avaa.

Hän kiinnittää teipillä oman huoneensa ikkunaan välkkyvät jouluvalot, vaikka on kevät, sillä jotenkin hänen on kotiuttava. Hän järjestää valkoiseen hyllyynsä virkatun pitsiliinan päälle kaikki omistamansa posliiniesineet: vauvankengän, hevosen, pantterin ja joutsenen.

Työpöydälle hän asettaa tärkeimmän teoksen, jonka omistaa: *Baletin perusteet – venäläinen balettitekniikka*. Kirjan kannessa on kaihoisa ballerina, joka näyttää siltä, että on menettänyt mittaamattoman tärkeän asian. Hän jakaa ballerinan sielunelämän täsmälleen, sillä hänkin on menettänyt mittaamattoman tärkeän asian: edellisessä kotikaupungissa hän tanssi balettia neljä kertaa viikossa.

Balettitunnit pidettiin salissa, joka sijaitsi suuressa väestönsuojassa. Salin toisella puolella oli ampumarata, ja aseiden laukaukset kuuluivat balettiluokkaan kuin kuka tahansa heistä olisi koska tahansa voinut saada luodista osuman suoraan sydämeen. Luotisateen varjossa hän opiskeli baletin perusteita, joita hän nyt aikoo harjoitella lisää iltaisin omassa huoneessaan sivu sivulta venäläisen balettitekniikan käsikirjasta.

Voiko uudessa kotikaupungissa tanssia balettia? Hän ei vielä tiedä.

Kun muuttokuorma on kannettu, äiti haluaa hetken kuunnella rauhassa vinylillevyjä. Niinpä he lähtevät isän kanssa ulos. Hänet valtaa tunkkainen alakulo. Miten tässä harmaassa ja lauhalla säällä oudon humisevassa kaupungissa tulisi olla? Isää ei alakulo paina. Isä tarttuu häntä kädestä. Katsellaan ikkunoista toisten ihmisten koteihin niin nähdään paljon tunnelmaa!

Heidän uuden asuinseutunsa omakotitalot näyttävät ilmeettömiltä henkilöiltä, niillä on ikkunasilmät ja ammottava ovisuu. He menevät Säästökuoppaan. Isä ostaa jättimäisen paketin pyykinpesujauhetta. Hän kysyy, voisivatko he ostaa nestemäistä Omoa, jota Airi-mummo käyttää. Hän haluaisi mummolantuoksua elämänsä. Isä sanoo ei. Omoa he eivät voi ostaa.

Eräänä päivänä hän pääsee ostoksille keskustaan itsekseen kaksikymmentä markkaa mukanaan.

Hän näkee, että keskustan läpi kulkee kävelykatu. Isä ja äiti ovat sanoneet, että kävelykatuja on vain hienommissa kaupungeissa. Kävelykadun keskellä on suuri Kekkosen päätä esittävä patsas. Hän hivelee Kekkosen päätä ohi mennessään.

Sitten hän suuntaa Anttilaan ja ostaa Fa-suihkedeodoranttia sekä nuottiavaimen muotoiset kultaiset korvakorut myöhempää käyttöä varten, sillä hänellä ei ole korvareikiä. Hän tapaa äidin kadunkulmassa, ja he menevät Carrolsiin. Hän saa hampurilaisen paperikääreessä, vaikka haluaisi isomman nitisevässä styrox-rasiassa.

Koko ensimmäisen kevään ajan he käyvät äidin kanssa uimassa. Uinnin jälkeen äiti ottaa leivoksen ja kahvin, ja hän itse saa Hart-Sportia. He katselevat altaalle. Ihmiset näyttävät akvaariokaloilta. Heidän omat jäsenensä ovat veden kauhomisesta yhtä aikaa kevyet ja raskaat, ja heillä on mukavaa.

Uudessa kotikaupungissa tuntuu, että hän on kaiken aikaa matkalla kouluun tai koulusta kotiin humisevassa loskasäässä tehtaan piippujen ohi. Junat ajavat kovaa vauhtia kiskoja pitkin. Hän joutuu juoksemaan, ettei myöhästyisi koulusta. Hän ei myöhästy, jos ehtii junasillan alle juuri silloin kun juna lonksuu yli.

2011 Itä-Suomi

Tuossa sinä taas menet, onko sinulla talvitakki, kengät, joissa korot, oliko kengillä väliä, ei. Sillä on väliä, että joskus yhä kävellet niin kuin näyttämöllä. Jos kerran oppii balettikävelyn, ei helposti karista sitä olemuksestaan, vaikka se sopii huonosti arkimaiseen.

Nyt on aamu, olet taas matkalla terveyskeskukseen.

Astut sisään terveyskeskuksen ovesta niin kuin näyttämölle. Olet kerinyt jännityksen Sylvän voinnista kehoosi. Tuoksuu desinfiointiainetta sekä hiukan kahviltä: on aamupäiväkahvin aika.

Terveyskeskuksen aula on tyhjä. Huomaat että yhtä seinää peittää peili. Menet peilin eteen. Otat peilin edessä aloitusasennon *bras bas*. Katsot itseäsi.

Koska aulan linoleumavaruus on sileä kuin näyttämö, sinut valtaa vastustamaton tarve tehdä aloitusasennon lisäksi muutakin, vaikkapa kuudes *port de bras*, yksi klassisen baletin perusliikesarjoista.

Ikinä et tätä nykyä käy äkkiarvaamatta tanssimaan julkisissa tiloissa. Nyt voisit tanssiakin.

Ajattelet lapsuutesi barbileikkejä.

Saapuisiko tähän nyt jostakin Ken, esimerkiksi lääkäri-Ken?

Lapsena leikit joskus barbeilla lääkäriä, asetit aerobic-barbin pöydälle. Aerobic-barbilla oli ollut olon tukaluutta, pahoinvointia, väsymystä.

Otit Kenin ja kumileimasimen, josta sai Halinalleja, jos painoi leimasimen vihreään tyynyyn. Teit leimasimella aerobic-barbille tutkimuksen.

1990-luvun kuvasto oli tietenkin sellainen, että lääkäri oli aina Ken, ei koskaan kukaan barbeista, ja niinpä annoit Kenin tutkia barbin vakaan asiantuntijan ottein.

Mitäs täällä on, Ken sanoi kun tutki barbin. Ken oli aina mahtimies, mahdin laji vain vaihtui, ja barbi puolestaan vuoroin kuka tahansa uhreista, potilaista tai morsiamista.

Nyt katselet itseäsi terveystakeskukseen aulan peilistä. Sanot Kenin äänellä *mitäs täällä on*. Mitäs sinulla siellä on, mitä on?

Ennen kuin menet Sylvian luo huoneeseen, käyt vessassa.

Pissaat, pyyhkit, vedät pöntön, avaat eriön oven, peset kädet ja otat esiin kuvanauhan, joka muistuttaa Linnunrataa. Teet tarkkaa analyysia kuvien lukuisista yksityiskohdista, kun puhelimesi soi.

Soittaja on isäsi äiti, Airi-mummo.

Joskus puhuitte Airin kanssa puhelimesta paljonkin, nykyisin harvoin. Airin ääni on rakas ja tuttu.

Airi aloittaa asiansa sanomalla *kuulessinä* niin kuin aina kaikki tärkeät tiedonantonsa. Se on *kuulessinä* niin, Airi sanoo, että minä olen joutunut *vuodehoitoon sairaalaan! Tuskin pääsen enää pois!*

Niinkö, sinä sanot myötätuntoa äänessäsi. Airin kanssa on otettava tietynlainen puhumisen asento, varauduttava liioitteluun.

Kuulet Airi-mummon äänen kaikuna, sekä puhelimen kaiutimesta että käytävältä. Käytävällä kajajava huuto ei voi olla muualta kuin Airista peräisin.

Astut käytävälle.

Airi-mummolla on kova ääni. Airi tuntuu kaipaavan takkiaan, joka on kaikesta päättellen viety vääryydellä.

Airilta on huudon perusteella viety myös asiakirjoja, kirjoja ja valokuvia.

Kävelet ääntä kohti.

Sinun rakkain muistosi Airi-mummosta on se, kun makasitte viikon sängyssä vuonna 1992 ja katsoitte jalkapallon EM-kisoja. Te huusitte riemusta aina kun Tanska teki maalin. Tanskan pelaajat olivat olleet ennen turnauksen alkua jo uimarannalla, sillä Tanska oli jäänyt karsintalohkossa Jugoslavian taakse. Balkanin alueen sodan vuoksi Jugoslavia suljettiin ulos kisoista, ja Tanska pääsi mukaan.

Te katsoitte Airin kanssa kisoja kohtuuttomalla innolla. Ukki oli veteraanileirillä. Söitte mummon päätöksellä kaikki ateriat sängyllä television ääressä.

Loppuottelussa Tanska voitti Saksan 2–0.

Saksa lyöty, Saksa lyöty, Airi huusi. Airi oli *raivoissaan* ilosta. Te tanssitte television edessä. Et ollut koskaan nähnyt Airin tanssivan niin.

Myöhemmin tajusit mitä kaikkea *Saksa lyöty* Airille merkitsi. Samoin tajusit, mitä Airi-mummolle merkitsi se, että Neuvostoliiton raunioille koottu IVY jäi kisoissa viimeiseksi.

Avaat Airin huoneen oven. Tuossa Airi istuu, sairaalasängyn laidalla, riuhtoo tippaletkua. Hoitaja yrittää sanoa, ettei Airi ole mihinkään lähdössä. Tavarat, joita Airilla oli mukanaan, minkiturkki, käsilaukku, lompakko, ovat kaikki tallella, voidaan yhdessä katsoa vaikka. Kirjeet, joita Airi kaipaa, ovat Airilla kotona, hoitaja muistuttaa, samoin kuin valokuvat ja kaikki muut Airin tavarat, ne eivät ole täällä.

Nyt Airi näkee sinut ovella ja huutaa siinähan sinä olet, niin kuin olisi kaiken aikaa odottanut juuri sinua saapuvaksi.

Airi avaa käsivartensa niin kuin kutsuisi sinua halaukseen, ja sinä menet.

Hetken aikaa Airi-mummo on hellin ja lempein versio itsestään. Sitten Airi työntää sinut etäämmälle ja ravistelee hartioista.

Ota avaimet käsilaukusta, Airi kuiskaa. Mene meille. Ukki ei ole kotona. Etsi kirjeet, valokuvat! Etenkin pikkulotan rintamerkki! Nämä täällä saattavat haluta viedä merkin minulta, eivät tiedä arvoa eivätkä välitä.

Ukki ei ole kotona, Airi sanoo, ja tuo lause paljastaa sinulle Airin voinnin, sillä ukki on sijainnut yhtäältä maan alla ja toisaalta pilvienylisyydessä jo kaksi vuotta.

Halaat Airia pitkään. Kerrot, että myös Sylvi on täällä. Eikö ole omituinen sattuma!

Airin kasvot valtaa merkillinen ilme.

Airin silmien takana ui levoton merensininen kalaparvi.

Sano Sylville, että minäkin olen täällä.

Huomaat toivon heräävän, lausut sen ilmoille: ehkä te voitte Sylvin kanssa vihdoin ja viimein puhua? Tavata ainakin?

Airi näyttää totiselta ja sanoo niin, ehkäpä.

Sylvi ja Airi

Kesällä hän on viikkokausia mummolassa.

Ensin hän on yötä Sylvi-mummon ja Unto-ukin luona, sillä Airi ja Toivo lomailevat joka kesä Unkarissa Balatonilla.

Unto-ukki viiptyy päivät poissa näkyvistä, ja hänen päivänsä Sylvi-mummon kanssa kuluvat hitaasti, haavat havisevat, pilvet etenevät laivueina. Hän on onnellinen. Hänen askareensa Sylvin kanssa liittyvät ruuanlaittoon, leipomiseen, ompeluun ja lukemiseen.

Sylvi ompelee hänelle valkoisesta lakanakankaasta röyhelö-esiliinan, ja hän käyskentelee se päällään pihalla perunapenkin tietämillä, kuvittelee perunapenkin puutarhaksi, punaviinimarjapuskan asemaan huvimajan.

Sylvi sanoo näyttäneensä lapsena täsmälleen samalta. Todistusaineistoksi Sylvi etsii valokuva-albumin. Sivut ovat harmaata pahvia ja tuoksuvat menneiltä ajoilta.

Kuvat ovat mustavalkoisia. Yhdessä kuvassa tyttö seisoo ryhdikkään miehen vieressä.

Tässä isä vielä eli, mummo sanoo. Kirkonkylällä vieraili valokuvaaja, ja me pääsimme kuvaan.

Hän katselee isää ja tytärtä kuvassa. Mies on kietonut käsi-vartensa tytön hartioiden ympärille. Miehen käsi näyttää painavalta ja katse on ystävällinen, mies katsoo tyttöä. Hän ajattelee, ettei mies tiedä kuolevansa pian, mutta he Sylvin kanssa tietävät, että pian on marraskuu, pian mies on lähdössä ulos, sulkee oven, kuolee.

Albumissa on toinenkin kuva, joka kiehtoo häntä.

Kuvassa on kaksi lettipäistä tyttöä. Toinen tytöistä on Sylvi, ja toinen on Airi.

Airi ja Sylvi ovat kahdentoista tai kolmentoista vanhoja. Heillä on letit, ja he ovat täsmälleen samannäköisiä kuin nykyisin, vain lapsia. He katsovat valokuvaajaa, joka on epäilemättä sama kuin toisessa kuvassa, siinä, jonka päällä lukee koevedos, sillä Sylvillä on sama esiliina, samat lettinauhat, ja essunsa alla sama ruudullinen mekko.

Airi ja Sylvi, Sylvi ja Airi. Siinä nuo kaksi tyttöä ovat: sydänystävät.

Sylvi kertoo, että hänen isänsä, joka oli pappilan kirkkoherra, oli järjestänyt kuvauksen, ja tuona päivänä pikku Sylvi oli saanut pyytää yhtä ystävistään mukaan valokuvaan. Kaikista luokkansa tytöistä hän oli valinnut Airin.

Sylvi ja Airi katsovat häntä valokuvasta viidenkymmenen vuoden takaa. Tytöt pitävät toisiaan kädestä. Kuvan taakse on kirjoitettu kesä 1939.

Tuon kuvan jälkeen isä kuoli, Sylvi-mummo sanoo. Alkoi talvisota. Lapsuus päättyi. Sodan sytyttyä, heti joulukuussa, pappila paloi maan tasalle, ja rauniot olivat niillä sijoillaan monta vuotta, kunnes pappila rakennettiin uudelleen. Mutta Sylvi ei koskaan palannut sinne asumaan.

Nykyisin Sylvi ei halua koskaan ajaa autolla pappilan ohi, vaan valitsee mieluummin kiertotien, vaikka pappilan reitti on kauniimpi.

Airi-mummon kanssa he eivät välttele pappilan reittiä. Suuri valkoinen talo kohooa lehtipuiden välistä kuin jumalan veistämänä. Puutarha kukoistaa niin kuin kauan sitten, mutta Sylvi ei halua tietää siitä mitään.

Kun he Airi-mummon kanssa joskus ajavat pappilan reittiä, Airi kertoo heikumoiden pappilan kesistä, joita ehti Sylvin kanssa ennen sotia viettää.

Miten ihanaa oli kesäisin hyppiä laiturilta veteen, ja miten uljas oli talo, samoin perhe. Tunsin minä muutkin pappilan sisarukset, mutta Sylvin tunsin *sydämen tasolla*.

Airi kertoo, että kauan sitten Sylvi oli koko seudun helein tyttö. Perheellä oli pöydässä pellavaliinat, Ruotsista tuodut posliinit. Pienet tytöt kuin *mademoiselles*. Vanamot, laulelevat tytöt, pelkkiä tyttöjä perheessä nelin kappalein. Kaikilla tytöillä oli *kuulessinä* useampi kolttu, pyhävaatteet tietysti erikseen, samoin kengät.

Hän kuuntelee Airia, vaikka tietää, mitä Toivo toisinaan Airista sanoo: kaikki mitä Airi kertoo ei aina ole totta.

Hurskaat tyttäret, kuvittele niitä tyttöjä, kaikilla valkeat esiliinat, Airi sanoo, kaikilla hymy kuin ripustettu kasvoille, kaikilla tulijoille yksi sana: tervetuloa!

Ruusutytöt, ulpukat, pappilan tytöt, Airi sanoo. Tytöt, jotka elivät *herran kukkarossa*.

Airi lopettaa aina lauseensa kesken. Mitä sitten tapahtui? Mitä tapahtui?

Hän ei tiedä.

Sylvin ja Airin ystävyys on jatkunut halki vuosikymmenten. Ensin he olivat tyttöjä, sitten nuoria *morsiamia*, Airi korostaa tätä sanaa, *morsiamia*, jotka molemmat löysivät puolisoikseen hauskannäköisen pojan juuri kun rauhaa alettiin rakentaa – Sylvin tai Airin hääkuvissa vasta päättynyttä sotaa ei näy, ei edes varjona kasvoilla, vaikka sulhaset ovat molemmat haavoittuneet sodassa.

Hänen on helppoa kuvitella kaksi nuorta neitoa. Neidoilla on pehmeät, valkeat käsivarret, kiharat hiukset ajan muodin